

Pascal så menneskets begrænsning

Anders Raahauge, 13. september 2012, k.dk

I år er det 350 år siden, den store filosof og naturvidenskabsmand Blaise Pascal døde. Hans indtrængende og krystalklare henvendelse til tvivlere og ateister er så aktuel som nogensinde.

Blaise Pascal formede sig i krydsfeltet mellem tro og viden, og han kom til at præge begge verdener med værker, der er blevet stående.

Et geni er i sagens natur enestående, men den franske filosof Blaise Pascal er dog en af åndshistoriens allersjældneste skikkelser. I år markeres 350-året for hans død i 1662, kun 39 år gammel et titanisk intellekt, der næsten kunne sprænge en spinkel krop.

Pascals geni er tilmed dobbelt. Han er en af naturvidenskabens giganter, men han lagde videnskaben til side efter en sjælsrystende erfaring med Gud og beskæftigede sig resten af sit liv med kristendommen. Atter blev han en af de allerstørste.

Som bare 16-årig skrev Pascal en banebrydende geometrisk afhandling. Tre år senere opfandt han regnemaskinen. Inden for matematikken grundlagde han sandsynlighedsregningen, og hans format som fysiker var tilsvarende. Pascal udfandt således måden at måle atmosfærens tryk på. Men som 31-årig, i 1654, fik han et åndeligt gennembrud, bevidnet for eftertiden på en seddel, som efter hans død fandtes indsyet i hans tøj.

Fryd, fryd, tårer af fryd hed det på sedlen. Dette er det evige liv, at kende dig, den eneste sande Gud, og ham, du udsendte, Jesus Kristus.

Kort efter søgte Pascal til klosteret Port Royal ved Paris, hvor hans søster var nonne. Her skrev han sine Pensées, Tanker, et af verdenslitteraturens og teologiens hovedværker, udgivet posthumt 1670. Tanker, der er lagt an til at overbevise tvivleren om kristendommens sandhed.

I dag antager de fleste, at i gamle dage var alle fromme, for de savnede jo videnskabens skarpe lys til at forjage religionen. Tvivlere og vantro er imidlertid ikke noget moderne fænomen. De var talrige nok på Pascals tid, og i Tanker nævner han regelmæssigt ateisterne og trænger ind på dem med en lysende syntese af klare fornuftgrunde og hjertets inderlighed.

Med videnskabsmandens logik piller han til en begyndelse forstandens selvovervurdering fra hinanden. Kun lidt kan erkendes sikkert i forhold til universets vælte, slår han fast. Hele den verden, vi ser, er kun en fin sylespids inden for naturens umådelige verden, hedder det, og mange frontfysikere i dag vil sikkert give Pascal ret. Med relativitetsteorien fik materialismens forvisning om tingenes beskaffenhed sit grundskud, svimlende nye dimensioner kan kun anes, og Pascals ydmyghed er stadig lærerig.

Vi kan erkende det uendeliges eksistens, men er uvidende om dets natur, for det har udstrækning som vi, men ikke grænser som vi, lyder det i Tanker. Det uendelige

strækker sig i to dimensioner. En uendelighed går udad i rummet, en anden indad mod stedse mindre partikler, hvor nye afgrunde hele tiden åbnes. De to dimensioner genfinder hinanden i Gud, men kun i Gud, siger Pascal. Og mennesket? Vi er et mellemelement, lige langt fra de to yderpunkter.

Eftersom verden er ren materie og mennesket både materie og sjæl, kan det ikke erkende verden fuldstændig. At materien kan erkende sig selv, ville være det ufatteligste af alt. En replik til moderne hjerneforskning, der netop antager dette.

Over for de to uendeligheder er alle endeligheder lige. Hip som hap. Man skal derfor ikke fortabe sig i verden, men søge Gud.

Før man kan det, skal grunden være ryddet. Pascal gør intet for at sukre pillen. Her kan han minde om Søren Kierkegaard, der også var en hengiven læser af Pascal. Det er kristendommens alvor, han vil sætte foran de mennesker, der er borte i adspredelsen. Og som Kierkegaard forstår han synden som dette fortvivlet ikke at ville være sig selv over for Gud.

Med Augustin betoner han menneskets fald. Den kristne tro går næsten udelukkende ud på at indprente to ting: vor naturlige fordærvelse og frelsen ved Jesus Kristus.

Eftersom det faldne menneske ikke søger Gud, vil det søge alt andet. Da menneskets sande natur er gået tabt, bliver alt hans natur. Og mere end noget andet interesserer mennesket sig for sit omdømme. Popularitet og status i kredsen er vores inderste bekymring og fryd dengang som for det moderne café-menneske.

Vi sætter med glæde livet til, hvis blot der bliver talt om det. Den prioritering vidner om utrolig letsindighed, eftersom alle vore handlinger og alle vore tanker må tage vidt forskellige retninger, eftersom der er håb om en evig frelse eller ikke, understreger Pascal med uimodsigelig logik.

Bedst kommer man til klarhed i retrætenes rolige kontemplation. Den er idealet for Pascal. Et muntert, virksomt liv på jord, en frejdig følgen sit kald ude i verden opfordres der ikke til. Berømt er hans sætning i Tanker: Menneskenes ulykke kommer af et eneste: at de ikke kan blive roligt siddende på deres værelse.

Ateister i dag erklærer gerne, at man er naiv, hvis man tror på en Gud, der lige så lidt som julemanden eller tandfeen giver tegn på sin eksistens. Pascal hørte nøjagtig det samme argument og svarer med et suk, at det er direkte tåbeligt at klage over, at Gud er skjult, eftersom kristendommen selv lærer, at han er netop det. Deus absconditus, den skjulte Gud.

Gud skjuler sig for den faldne verden. Men kun delvist; han har jo åbenbaret sig i tiden, og søger man oprigtigt, skal man også finde. Men Gud giver sig ikke ligefrem til kende, for da ville han kun befæste menneskets selvgodhed. Den delvise skjulthed er nemlig ikke kun en straf, men især et stort lægemiddel for det faldne menneske.

Hvis der ikke var nogen dunkelhed, ville mennesket ikke føle sin fornedrelse; hvis der

ikke var noget lys, ville mennesket ikke håbe på helbredelse. Det er derfor ikke blot retfærdigt, men også gavnligt for os, at Gud delvis er skjult, delvis åbenbar, for det er lige farligt for mennesket at kende Gud uden at kende sin elendighed og at kende sin elendighed uden at kende Gud.

I det første tilfælde blæser man sig op i selvretfærdighed, sikker på at have sin Gud i ryggen og dermed hurtigt færdig med ham; i det andet må mennesket utrøsteligt fortvivle. For da erkender det sin elendighed uden at erkende den forløser, der kan helbrede ham for den.

Gud skjuler sig helt for dem, der udfordrende forlanger, han skal komme synligt på banen, og åbenbarer sig for dem, der oprigtigt søger ham, for menneskene er på engang uværdige til Gud og anlagte for Gud.

Dialektikken er den kendte evangeliske: Den, der fornædler sig, skal ophøjes. Med Pascals fine formulering: Der gives kun to slags mennesker: retfærdige, der tror at de er syndere, og syndere, der tror, at de er retfærdige.

Men især er det for Pascal som for Luther ikke visdom eller hjertets stræben, der i sidste ende afgør sagen, men Guds egen skænken.

Medens disciplene sov, har Jesus udvirket deres frelse. Gud bøjer hjerterne, forsikrer Pascal.

Og det sker gådefuldt gennem korsets dårskab, som trodser al fornuft.

Selvom kirken er truet, dengang som nu, så er Pascal fuldkommen ubekymret: Det er en fryd at være på et skib, der piskes af sted af stormen, når man er sikker på, det ikke går under. Sådan er de forfølgelser, der raser mod kirken. I 1662 som i 2012.